

Posudek oponenta disertační práce [Mgr. Veronika Knotková]

“Úředníci pražského magistrátu 1900 -1950”

předkládané v roce 2021 na Ústavu hospodářských a sociálních dějin

I. Stručná charakteristika práce

Disertační práce „Úředníci pražského magistrátu 1900-1950“ pojednává o specifické skupině byrokratického aparátu pražského magistrátu, tj. úřednictvu s právnickým vzděláním. Přináší ojedinělý rozbor jeho činnosti ve službách samosprávy s důrazem kladeným na meziválečné období spojené s novými úkoly magistrátu. Kombinacemi biografických a statistických přístupů je rekonstruován kolektivní biogram klíčové sociální skupiny magistrátního byrokratického aparátu. Postiženy jsou statusové normy pojednáváné sociální skupiny, kompetence, kariérní strategie, vzory chování a jednání, a to nejen v demokratickém systému, nýbrž i v období druhé republiky a protektorátu.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Dějiny byrokracie a úřednického aparátu se v posledních letech stávají jedním z dílčích témat sociálních dějin 19. a 20. století. Zkoumány jsou zejména postoje a chování v časech dějinných zvratů, které pro tyto pilíře komunální moci přinášely nejen sociální nejistoty, nýbrž i nové úkoly a výzvy. Do okruhu těchto prací spadá předložená disertační práce, jejíž autorka si položila výzkumné otázky spojené s elitní skupinou úřednického aparátu, tj. právnickým (konceptním) úřednictvem. Tradičními přístupy sociálních dějin zpracovává sociální skupinu úřednictva s ukončeným vzděláním na právnických fakultách. Práce je zdražilou rekonstrukcí motivace aktérů, kteří spojili profesní kariéru s úřednickým místem na pražském magistrátu. Postihuje obvyklé profesní kariéry v kontextu vnitřních norem úřadu a v případě méně obvyklých kariérních postupů vysvětluje jejich specifika. Analyzuje vedená disciplinární řízení. Autorka vytvořila platický obraz procesu profesionalizace zkoumané sociální skupiny úřednictva a jejího vlivu na konání úřadu v záležitostech přenesené a samostatné působnosti obce. Nastihuje interakce s ostatními odbory magistrátu a volenými představiteli samosprávy. Konceptem práce nepřekračuje úzce vymezené téma pražského magistrátu v období let 1900-1950, čímž rezignuje na komparativní přístupy sociálních věd.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace.

Struktura práce je logická. Konceptce kapitol odpovídá danému typu vysokoškolských disertačních prací z oblasti sociálních dějin, kdy nad narativním pojetím převládá interpretace zkoumaných jevů. Autorka využívá obvyklou terminologii a v případě méně známých pojmů je dostatečně objasňuje. Zjištění se v textu neopakují a v případě potřeby je odkazováno na již uvedené v textu. Práce působí kompaktně, tj. nejedná se o soubor tematicky neprovázaných dílčích kapitol. Při čtení textu je evidentní, že po náročné pramenné heuristice následovala hluboká analýza dat a jejich konečná interpretace v kontextu dosavadního stavu bádání. Práce jako celek je inovativní tématem a působí uceleným dojmem.

2. Formální úroveň práce

Pozitivně hodnotím zpracování početných dat do přehledných tabulek s vysokou vypovídající hodnotou a kvalitní grafickou úpravu textu. Obrazové přílohy byly zvoleny vhodně, a to včetně plánu Velké Prahy, který nemusí být každému čtenáři znám. Poznámkový aparát je využíván správně a jeho rozsáhlost je dána využitou pramennou bazí. Nelze říci, že by se autorka dopouštěla pravopisných chyb či stylistických neobratností, ale na nejednom místě v textu zůstaly překlepy, které kazí dojem z velmi kvalitní práce. V textu není sjednoceno psaní zkratky titulu Dr. – objevuje se i dr. (např. s. 11). V mnoha případech není u pojednávaných aktérů uvedeno celé křestní jméno. Termín veleobec uvedený na první straně textu nepokládám za vhodný.

3. *Práce s prameny či s materiálem*

Co se týká práce s prameny, autorka čerpá ze své archivářské erudice a znalostí příslušných fondů. Sběr pramenů byl tedy systematický. Práci by nebylo možno zpracovat bez rozsáhlé heuristiky primárních a sekundárních pramenů. S prameny bylo metodologicky pracováno správně a typologicky odpovídají dané oblasti základního výzkumu. Z podstaty pojednávaného tématu je sběr pramenů časově velmi náročný a prameny biografické povahy je nutné kombinovat s normami a statistikami, což bylo učiněno. Pokud se dochovaly prameny osobní povahy, tak byly rovněž využity. Práce je výsledkem kvalitního základního výzkumu.

4. *Vlastní přínos*

Disertační práce představuje odborné veřejnosti nový pohled na jednu složku úřednického aparátu magistrátu města Prahy v letech 1900-1950, a to právnicky vzdělaného úřednictva. S ohledem na výzkum této specifické skupiny úřednictva, nazývaného pro starší období konceptním úřednictvem, je otázkou, zda název práce byl vhodně zvolen, jelikož evokuje, že práce bude pojednávat o veškerém úřednictvu magistrátu.

Úvodní kapitoly čtenáře seznamují s dosavadním stavem výzkumu daného tématu s důrazem kladeným na domácí prostředí. Pokud odhlédneme od starších německých prací věnovaných úřednictvu, jako např. Hattenhauer, H. (1980), tak novější práci *The Habsburg Civil Service and Beyond*. Wien: Austrian Academy of Science Press, 2019 mohla být věnována jistá pozornost. Když autorka uvádí, že se ostravský výzkum zaměřil zejména na samosprávu (s. 3), tak dané konstatování lze poněkud poupravit odkazem na práce A. Pokludové (2004, 2008) částečně věnované i komunálnímu úřednictvu na sklonku monarchie. Kvalitně je zpracováno strukturované pojednání o pramenné bázi. Zpracování terminologického vymezení byrokracie, byrokratů a byrokratizace odpovídá účelu práce. Kapitola *Magistrát a jeho úředníci* je velmi dobře zpracovaným pojednáním o fungování magistrátu a jeho odborů s důrazem kladeným na zkoumanou sociální skupinu právního úřednictva. Detailně jsou představeny vedené diskuze o služebním postavení úřednictva, jeho služném i penzionování na úrovni samosprávy. S ohledem na předválečné poměry se na pražském magistrátu poměry po roce 1918 nepotýkaly s takovými vnitřními problémy ohledně kontinuity úřednictva a jazyka vnitřního úřadování, jako např. v Olomouci nebo Brně. Příslušné normy a vládní nařízení jsou v kontextu dění na magistrátu interpretovány. Za velmi přínosnou pokládám rekonstrukci sporu mezi úřednictvem technického zaměření, obecními lékaři a právními úředníky, která je ve své podstatě vyústěním procesu profesionalizace daných profesí. S důrazem kladeným na období před první světovou válkou se spor odehrával ohledně honoračního volebního práva těchto vzdělaných mužů v komunálních volbách. V průmyslových městech, jako např. v Moravské Ostravě, se inženýři ve službách obce stali elitou obdobně jako konceptní úředníci, čemuž odpovídalo o i jejich služné. Dané je pouze zmínkou na okraj,

že jisté možnosti srovnání autorčina výzkumu bylo možno uskutečnit. Podkapitola *Právničtí úředníci a poválečná retribuce* přináší nové poznatky a její stěžejní přínos spočívá v postižení problematiky na konkrétních osudech vybraných úředníků. Čtenář je vtažen do složitého přediva jednání jedinců v komplikované době.

Na základě práce s primárními a sekundárními prameny autorka zpracovala stěžejní kapitolu nazvanou *Kariéra a životní poměry konceptního úředníka*. Formou přehledných tabulek je představena systemizace úřadu v průběhu zkoumaného období, a to včetně uvedení početního stavu úřednictva. Pojednáno je o služebních benefitech, jako např. příbytečné. Zpracování rodinných poměrů je přiblížením soukromého života konceptního úřednictva, které odpovídalo životnímu stylu sociální skupiny inteligence jako celku, a to včetně sociálních problémů spojených s penzionováním či předčasným úmrtím živitele rodiny. Hluboká analýza pramenů stojí za kapitolou pojednávající o kariérách právních úředníků. Zjištěné interakce s volenými představiteli samosprávy a primátorem města Prahy rozšiřují pojednávané téma o další z klíčových dimenzí působení zkoumané sociální skupiny. Z pohledu čtenáře kapitoly o postojích komunálních politiků a primárů hlavního města mohly být zařazeny až za pojednání o odborových organizacích a disciplinaci.

Disertační práce přináší komplexní obraz o působení úřednictva s ukončeným právnickým vzděláním ve službách magistrátu města Prahy. Postiženo je naplňování služebních pragmatik a norem v sociální praxi úřadu. Vytvořen je obraz typického představitele zkoumané socioprofesionální skupiny se zachycením jeho postojů a vzorů chování v demokratických systémech i v letech totality. Práce přispívá k poznání profesionalizace zkoumané sociální skupiny a neopomíjí genderové hledisko, tj. nástup žen v meziválečném období do konceptní služby, která do roku 1918 byla doménou mužů. Práce má své limity, jako např. nástin životního stylu a kvality života zkoumané profesní skupiny a shrnující závěr. Absentuje komparativní rovina, které mohla být vedena v linii srovnání s tzv. konceptním úřednictvem ve státní službě nebo na magistrátech srovnatelných měst, jako např. Brno. Disertační práce je výstupem základního výzkumu a přináší nové poznatky k sociální skupině právního úřednictva magistrátu města Prahy v první polovině 20. století.

IV. Dotazy k obhajobě

Proč autorka v práci rezignovala na zjištění sociálních poměrů právnicky vzdělaného úřednictva ze sčítání lidu? Sčítání lidu 1900, 1910 a 1921 jsou obvykle přístupná. U sčítání lidu 1930 je situace s ohledem na ochranu osobních dat jiná. Mohl být uskutečněn základní výzkum rodinných poměrů, kvality bydlení, zaměstnávání služebnictva atd.

V. Závěr

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a v předběžně ji klasifikuji jako *prospěla*.